

वीरेन्द्रनगर नगरपालिका स्थानीय राजपत्र

खण्ड : १

संख्या : १

मिति : २०७५ असार २९ गते

भाग-२

वीरेन्द्रनगर नगरपालिका

इको क्लवको गठन, संचालन तथा व्यवस्थापन निर्देशिका-२०७४

१. प्रस्तावना :

स्थानीय सरकार संचालन ऐनको दफा ११ उपदफा २ (ज), (ज) र (न) मा उल्लेखित विद्यार्थीको अतिरिक्त क्रियाकलाप तथा वातावरण संरक्षण र विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी नगरपालिकाको कार्यमा सहयोग पुऱ्याउन वातावरण संरक्षणमा प्रत्यक्ष विद्यार्थीहरूलाई नै सहभागिता गराउने तथा विद्यालयको सैद्धान्तिक रूपमा रहेको वातावरण शिक्षालाई व्यवहारिक र प्रयोगात्मक प्रणालीको विकास गराउने उद्देश्यले इको क्लवको अवधारणालाई अगाडी सारिएको हो । यो विद्यार्थीहरूको संलग्नतामा गठन गरिने एक वातावरण संरक्षण समुह हो जुन वीरेन्द्रनगर नगरपालिका कार्यालयमा सूचिकृत भई संचालनमा आउने छ ।

२. उद्देश्य :

धेरैजसो मानिसहरूमा फोहर मैला तथा वातावरण संरक्षणको समस्याबारे जानकारी तथा व्यवस्थापन गर्ने तौर तरिकाहरूको कमी रहेको देखिएको छ । तसर्थ वृहत् जनचेतनाको माध्यमको रूपमा स्कुललाई छनौट गरि भविष्यका कर्णधार बालबालिकाहरूलाई यस सम्बन्धी ज्ञान, सिप र क्षमताको विकास गराई विद्यार्थीहरू मार्फत् यस कार्यक्रमलाई स्कुल, घर, टोल, वडा, नगर हुँदै राष्ट्रव्यापी रूपमा विस्तार गर्ने उद्देश्य राखिएको छ ।

➤ विद्यार्थीलाई फोहर मैला व्यवस्थापन तथा वातावरण संरक्षणको अवधारणा

र समस्या सित साक्षात्कार गराउने एवं समाधानका सवालमा संवेदनशिल भई वातावरणीय संरक्षणमा प्रत्यक्ष विद्यार्थीहरूलाई नै संलग्न हुन सजग बनाउने ।

- ▶ फोहर मैला व्यवस्थापन र वातावरण संरक्षण सम्बन्धी चेतनाको लहर फैलाउने कार्यक्रम सञ्चालन गर्न विद्यार्थीहरूलाई ज्ञान, सिप र क्षमताको विकास गराउने ।
- ▶ स्थानिय, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरका वातावरणीय महत्व र समस्याबारे विद्यार्थीलाई जानकारी गराउने ।
- ▶ समुदायको फोहर मैला व्यवस्थापन तथा वातावरण संरक्षण र विपद व्यवस्थापन सम्बन्धि जनचेतना जगाउने कार्यमा विद्यार्थीलाई संलग्न गराउने ।

३. कार्य, गठन र सञ्चालन

३.१ इको क्लवका कार्य निम्नानुसार हुनेछन् ।

क) विद्यालय स्तरका कार्यहरू

- विद्यालय हाता सफा राख्ने र उत्पन्न हुने फोहरहरू व्यवस्थित रूपमा विर्सजन गर्ने व्यवस्था गर्ने ।
- विद्यालय परिषरमा हरियाली बढाउन वृक्षारोपण तथा बगैचा निर्माण गर्ने ।
- ऐतिहासिक स्थल तथा वातावरणीय समस्या र संरक्षणका प्रयासका बारेमा भित्ते पत्रिका प्रकाशन गर्ने ।
- खेरजाने बस्तुहरूबाट विभिन्न बस्तुहरू बनाउने प्रतियोगिताहरू संचालन गर्ने ।
- विद्यालयमा वातावरण संरक्षण एवं फोहर मैला व्यवस्थापन सम्बन्धमा चित्रकला, वक्तृत्वकला, निबन्ध, कविता, नाटक जस्ता प्रतियोगिता संचालन गर्ने ।
- विद्यार्थीहरूलाई विभिन्न वातावरणीय तथा ऐतिहासिक स्थानको समस्या र संरक्षणबारे साक्षात्कार गराउन भ्रमणको आयोजना गर्ने ।
- विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो घर करेसा सफा राख्ने, बगैचा निर्माण तथा मल बनाउन, तालिम संचालन गर्ने ।
- विद्यार्थीहरूलाई शहरी विपद व्यवस्थापन प्रति सम्वेदनशिल बनाउने ।

ख) स्थानिय स्तरका कार्यक्रमहरू

- वातावरणीय समस्या र संरक्षणको बारेमा जनचेतना अभिवृद्धिका लागि प्रवचन, सभा, प्रदर्शनी आयोजना गर्ने ।

- फोहरमैला व्यवस्थापन सम्बन्धि सभा तथा प्रदर्शनको आयोजना गर्ने ।
- आफ्नो वरिपरीका ऐतिहासिक स्थल तथा प्राकृतिक सम्पदाको संरक्षण गर्न मानिहरुलाई प्रोत्साहन गर्ने ।
- कुनै पनि मानिस तथा उद्योग धन्दावाट निश्कने फोहरमैला जथाभावि फाल्ने गरिएको छ, जसको कारणले अत्याधिक रुपमा वातावरण प्रदुषण हुने हुनाले त्यसको रोकथामको लागि सम्बन्धित निकायहरुमा नियन्त्रणका लागि अनुरोध गर्ने ।
- प्लाष्टिकको प्रयोग कम गर्ने अभियान थाल्ने, बजार जांदा वा व्यापारीहरुलाई यसको विकल्पको वारेमा जानकारी गराउने ।
- वातावरणीय समस्या समाधान र संरक्षणकालागि विभिन्न पम्पलेट । पर्चाहरु प्रकाशन गर्ने ।
- स्थानिय क्लव तथा संघ संस्थाहरु संग मिलि विभिन्न वातावरणीय क्रियाकलापहरु आयोजना गर्ने ।
- स्थानिय संचार माध्यमहरुमा सम्पदा र वातावरण संरक्षण तथा फोहर मैला व्यवस्थापन सम्बन्धि लेख रचना प्रकाशन एवं प्रशारण गराउने ।
- स्थानिय स्तरमा परेको विपद व्यवस्थापनमा सहयोग गर्ने ।

३.२ इको क्लवको गठन प्रकृया निम्नानुसार हुनेछ :

विद्यालयमा अध्ययनरत सम्पूर्ण विद्यार्थीहरुको वातावरण संरक्षण गर्ने समुह नै इको क्लव हो । विद्यालयका विद्यार्थीहरुको रुचि र आपसी छलफलको आधारमा इको क्लव गठन गरिन्छ । विद्यालयमा गठित इको क्लव वीरेन्द्रनगर नगरपालिकामा प्रत्येक वर्ष आषाढ मसान्त भित्र सूचिकृत हुनु पर्ने छ । विद्यालयका सम्पूर्ण विद्यार्थी यसका साधारण सदस्यका रुपमा रहने पाउनेछन् । इको क्लवले कम्तीमा निम्न कार्य अनिवार्य गर्नु पर्नेछ ।

निम्न

१. विद्यालय हरियाली कार्यक्रम ।
२. विद्यालय मासिक सरसफाई कार्यक्रम ।
३. कम्तीमा एउटा सार्वजनिक स्थल वा सम्पदा सरसफाई कार्यक्रम ।
४. विश्व वातावरण दिवस वा राष्ट्रिय सरसफाई सप्ताह मनाउने ।
५. भित्ते पत्रिका संचालन ।
६. सरसफाई तथा वातावरण संरक्षण विशेष कम्तीमा एक वटा प्रतियोगिता ।

३.३ सञ्चालन :

इको क्लवलाई व्यवस्थित तथा सूचारु रूपमा संचालन गर्नका लागि प्रत्येक विद्यालयमा ११ जना देखि १५ जनासम्मको एउटा कार्यकारिणी समितिको गठन गर्ने जसमा कक्षा ९ देखि कक्षा १२ सम्मको विद्यार्थी संलग्न गराउनु पर्दछ । जसमा प्रत्येक कक्षाबाट कम्तीमा दुई जना (१ जना छात्रा अनिवार्य) को प्रतिनिधित्व हुने गरि गराउनु पर्दछ । कार्यकारिणी समितिको पदावधि एक वर्षको रहने छ अर्थात् हरेक वर्ष नेतृत्व चयन गर्नुपर्दछ । कार्यकारिणी समितिमा निम्न लिखित पदाधिकारीहरु रहने छन् ।

अध्यक्ष - १

उपाध्यक्ष - १

सचिव - १

सह-सचिव - १

कोषाध्यक्ष - १

सदस्यहरु ६ देखि १० जना सम्म

संरक्षक - सम्बन्धित वडाको वडा अध्यक्ष र स्कुलका प्राधानध्यापक

सल्लाहकार - वातावरण विषयको शिक्षक र नगरपालिकाको वातावरण तथा सरसफाई शाखा प्रमुख

- यो कार्यकारिणी समितिको अलावा ५ देखि ८ कक्षाका विद्यार्थीहरुको समेत इको वाल समूह कार्यकारिणी समितिको निर्णय अनुसार गठन गरि परिचालन गर्न सकिनेछ ।
- इको क्लवको बैठक कम्तीमा महिनाको १ पटक विद्यालयको पठन पाठनलाई असर नपर्ने गरि अनिवार्य वस्नु पर्ने छ ।
- कार्यकारिणी समितिको छनौट एवं निर्वाचन विद्यालयले तोके वमोजिमको विधि अनुसार हुनेछ ।

३.४ कार्यकारिणी समितिको सदस्यहरुको छनौटको आधार :

- कक्षा ९ देखि १२ सम्म अध्ययनरत विद्यार्थी तथा १८ वर्ष नपुगेको विद्यार्थी ।
- नेतृत्व गर्न सक्ने विद्यार्थी
- दृढ इच्छा भएको विद्यार्थी
- मिलनसार विद्यार्थी
- वातावरण प्रति सचेत विद्यार्थी

४. पदाधिकारीहरूको काम, कर्तव्य र अधिकार :

क) अध्यक्षको काम कर्तव्य र अधिकारहरू :

- इको क्लवको अध्यक्षता गर्ने ।
- क्लवको सम्पूर्ण सम्पत्तिको संरक्षण, रेखदेख र नियन्त्रण गर्ने ।
- आवश्यकता अनुसार पदाधिकारी र सदस्यहरूको काम बाँडफाँड गर्ने ।
- विद्यालय र समुदायमा गर्ने फोहरमैला व्यवस्थापन तथा वातावरण संरक्षण सम्बन्धि कार्यको विद्यार्थीका तर्फबाट नेतृत्व गर्ने ।
- विभिन्न कार्यक्रम संचालन गर्दा नगरपालिका लगाएत अन्य सहयोगि निकायहरू संग समन्वय गर्ने ।

ख) उपाध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार :

- अध्यक्षको अनुपस्थितीमा उपरोक्त काम गर्ने र क्लवको हितको लागि अन्य काम गर्ने ।

ग) सचिवको काम, कर्तव्य र अधिकारहरू :

- अध्यक्षको निर्देशन अनुसार बैठक बोलाउने तथा छलफल हुने विषय सूची तयार गर्ने ।
- दैनिक प्रशासनिक कार्य सञ्चालन तथा सदस्यहरूलाई क्लवको उद्देश्य प्राप्तीको निमित्त क्रियाशिल गराउने ।
- अन्य क्लवको हित हुने कार्य गर्ने ।

घ) कोषाध्यक्षको काम कर्तव्य र अधिकारहरू :

- क्लवको जिन्सी तथा नगदको जिम्मा लिने र श्रेष्ठा खडा गरी राख्ने ।
- आर्थिक कारोबारको हिसाव किताव दुरुस्त राख्ने ।
- अन्य क्लवको हित हुने कार्य गर्ने ।

ङ) अन्य सदस्यहरूको काम र कर्तव्य :

- सदस्यहरूले सधैं क्लवप्रति उत्तरदायी भई एक आपसमा भाइचाराको व्यवहार गरी क्लवको हित र कार्य सञ्चालनमा सधैं सहयोग गर्ने ।

च) संरक्षक र सल्लाहकारको काम र कर्तव्य :

- इको क्लवका गतिविधि अगाडी वढाउन आवश्यक सल्लाह सुझाव दिने ।
- इको क्लवलाई दिगो रूपमा संचालनका लागि आवश्यक सहजीकरण गर्ने ।
- इको क्लवबाट प्रस्तावित कार्यक्रम संचालनका लागि श्रोत जुटाउन सहयोग गरिदिने ।

५. कोष संकलन र सञ्चालन :

कुनैपनि कार्य गर्नका लागि कोष पहिलो आवश्यकता हो । कोष विना

कुनैपनि काम गर्न सकिदैन । कोष विभिन्न श्रोतहरूबाट संकलन गर्न सकिन्छ । यसका लागि आवश्यक श्रोतहरू पहिचान गरी कोष संकलन गर्नुपर्दछ, र यी कोषबाट आफ्नो दैनिक कार्य संचालन तथा विभिन्न कार्यक्रमहरूको लागि खर्च गर्न सक्दछ ।

५.१ कोष संकलन :

कोष संकलनको लागि विद्यालयमा सदस्य शुल्क निर्धारण गरी प्रत्येक विद्यार्थीबाट शुल्क उठाई कोषको स्थापना गर्न पनि सकिन्छ, तर शुल्क निर्धारण गर्दा कार्यसमितिको बैठकबाट छलफल गरी वर्षको कति गर्ने भनि निर्णय गरी समान गराउनु पर्दछ । यसको लागि विद्यालयका सम्पूर्ण विद्यार्थीहरू इको क्लवको सदस्य रहन सक्नेछन् । शुल्क निर्धारण गरिसकेपछि प्रत्येक विद्यार्थीबाट सदस्य शुल्क उठाई कोष स्थापना गर्नको लागि बैकमा खाता खोल्न सकिन्छ, वा विद्यालयमा जम्मा गर्न पनि सकिन्छ । सो शुल्क प्रत्येक वर्ष उठाइनु पर्दछ । त्यस्तै विद्यालयबाट दिने अनुदानबाट पनि कोष स्थापना गर्न सकिन्छ । विद्यालयको अनुदान सहयोगका साथ साथै कोष अभिवृद्धिका निम्न विधिहरू अपनाएर पनि कोष संकलन गर्न सकिन्छ ।

- सदस्य शुल्कबाट
- विद्यालयबाट प्राप्त अनुदानबाट
- नगरपालिकाबाट प्राप्त अनुदान
- सांस्कृतिक कार्यक्रम, देउसी भैलो, चन्दा, चिट्ठा आदी
- अन्य सहयोगी संघ संस्थाबाट सहयोग

५.२ कोषको सञ्चालन :

इको क्लवको विभिन्न श्रोतबाट आफ्नो कोषको स्थापना गरेपछि नजिकको कुनै बैक वा विद्यालयमा जम्मा गर्न सकिनेछ, र सञ्चालनको लागि अध्यक्ष, कोषाध्यक्ष तथा संरक्षकको संयुक्त दस्तखतमा मात्र आर्थिक कारोबार गर्नुपर्दछ । कार्य सम्पन्न भइसकेपछि आर्थिक कारोबार खर्चको स्पष्ट र सही अभिलेख राख्नुपर्ने हुन्छ । दैनिक क्लव सञ्चालनको लागि नियमित खर्चको आवश्यकता पर्दछ, सो खर्च सदस्य शुल्कबाट गर्नुपर्ने हुन्छ, भने कुनै कार्यक्रम वा आयोजना खर्चको लागि विद्यालय अनुदान तथा अन्य श्रोतबाट जुटाउनु पर्ने हुन्छ, भने नपुगेमा सदस्य शुल्कबाट पनि गर्न सकिन्छ । इको क्लवका खर्च शिक्षकहरू निम्नानुसार हुनेछन् । बैक खाता खोल्न विद्यार्थीहरूको नागरिकता नभएका कारणले समस्या भएमा विद्यालयले आफ्नै खातामा जम्मा गरि

सो छुट्टै हिसाव राख्न सकिनेछ । तर खर्च गर्दा भने इको क्लवको निर्णय एवं पदाधिकारीको सिफारिश अनिवार्य राख्नु पर्ने पर्नेछ ।

निम्न

- दैनिक क्लव संचालन खर्च (नियमित खर्च) - सदस्य शुल्कबाट
- कार्यक्रम वा आयोजना खर्च (आवश्यकता अनुसार) - अनुदान, चन्दाबाट

६. विद्यालयले थप नियम वनाउन सक्ने :

यस निर्देशिकाको उद्देश्य प्राप्तीमा सहजता एवं इको क्लवको कामलाई व्यवस्थित एवं दिगो वनाउन विद्यालयले इको क्लव र इको बाल क्लव सम्बन्धमा थप नियमहरू बनाई लागु गर्न सक्ने छ । यसरी विद्यालयले वनाएका थप नियमहरू नगरपालिकामा जानकारीकालागि पठाउनु पर्नेछ ।

आज्ञाले,

कृष्ण बहादुर खड्का

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत